

วิเคราะห์เนื้อหาและหลักธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรม ล้านนาคำว่สืบทพระยาพรหมโวหาร

พระครูวิมลศิลปกิจ (เรืองฤทธิ์ แก้วเปียง)¹

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเนื้อหาในวรรณกรรมล้านนาคำว่สืบทพระยาพรหมโวหาร วิเคราะห์หลักธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมล้านนาคำว่สืบทพระยาพรหมโวหาร และเพื่อวิเคราะห์อิทธิพลของวรรณกรรมคำว่สืบทต่อวิถีชีวิตของชาวล้านนา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิจัยเชิงเอกสาร ผลการศึกษวิจัยพบว่า เนื้อหาในวรรณกรรมล้านนาคำว่สืบทพระยาพรหมโวหาร ได้แก่ บทรอมถนัด บทเจตนา บทดวงสลิด และบทมโนเนื่อง โดยทั้งสี่บทจะเป็นการบรรยายถึงความรัก ความห่วงหาอาลัยคนรักที่หนีจากไปโดยไม่บอกกล่าวให้รู้ล่วงหน้า ส่วนหลักธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมล้านนาคำว่สืบทพระยาพรหมโวหาร มีทั้งสิ้น 99 ประการ เช่น ถ้ามีเกลื่อ หินสั่มย้อมเนื้อสีหากเข้ม แดงงามบ่เปลื่องมาดเจ็กดินไฟหมากขาม สีหากดิงงาม แต่ยามอยู่เบ้า หมายถึง ของดีย่อมมีดีอยู่ในตัวของมันเอง หรือ การบ่กิน บ่จางยุ้ยบ่ตัดฮากตันงุนฮาน หมายถึง สิ่งใดที่เราไม่ชอบไม่พอใจแล้ว ใคร ๆ ก็ไม่สามารถที่จะยึดเหนี่ยวให้เราได้ หรือ เก็บผักหื้อเอาตึงเครือ เก็บบ่าเชื้อหื้อเอาตึงขวัน หมายถึง ทำอะไรให้เรียบร้อย อย่าเอาส่วนที่มีประโยชน์แล้วทิ้งส่วนอื่นไว้ สำหรับอิทธิพลของวรรณกรรมคำว่สืบทต่อวิถีชีวิตของชาวล้านนา พบว่า มีอิทธิพลใน 3 ด้าน ได้แก่ด้านสังคม ด้านความเชื่อต่าง ๆ และด้านการปกครอง

คำสำคัญ: 1. วรรณกรรมล้านนา 2. คำว่ 3. วัฒนธรรมล้านนา 4. พระยาพรหมโวหาร
5. แพร่กระจาย 6. คำว่สืบทพระยาพรหมโวหาร

---

¹ อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย
อีเมล: wcp48@hotmail.com

An Analysis of the Dhamma Principles in Lanna Literature: Phraya Promwoharn's Khoaw Si Bot

Phrakhruwimonsinlapakitb (Ruangrith Kaewpiang)²

Abstract

The research aims to study the content and analyze the dhamma principles in Phraya Promwoharn's Khoaw Si Bot and its influence on the Lanna people's lives. This study adopted a qualitative document research. The four chapters of the literature, namely Rom Thanat, Chetana, Duang Salit, and Mano Nueang, are mainly about love and longing for the loss of love. There were 99 dhamma principles found in the literature; for example, every good thing has its own virtue, nobody can force us to like what we dislike, and always be neat when doing anything. The influence of literature on the lives of the Lanna was found in three areas: society, beliefs and politics.

Keyword: 1. Lanna literature 2. KHOAW 3. Lanna culture 4. Phraya Promwoharn
5. context analysis 6. Five Chiang

---

² Lecturer at Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiang Rai Buddhist College, Chiang Rai, Thailand. E-mail address: wcp48@hotmail.com

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

วรรณกรรม มีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตของคนในสังคมไทยในหลาย ๆ ด้าน เช่น ให้คุณค่าด้านความบันเทิง เพลงพื้นบ้านแสดงความสามารถปฏิกิริยาในไหวพริบของบุคคลในท้องถิ่น นิทานพื้นบ้านให้ความสำเร็จอารมณ์ ช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดจากการทำงาน ให้คุณค่าด้านคุณธรรม จริยธรรม วรรณกรรมเป็นเครื่องมือสอนจริยธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อม สอนให้คนทำความดีเลื่อมใสศรัทธาในศาสนา มีความเมตตา ให้คุณค่าในด้านการประพันธ์ เพลงพื้นบ้านปลุกฝังให้เป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอนใช้ไหวพริบในการโต้ตอบกันระหว่างชาย หญิง โลกภาษิตมีคำอุปมาอุปมัยเปรียบเทียบให้เข้าใจชัดเจน ใช้ภาษาสละสลวยแสดงโลกทัศน์ของผู้เขียนนิทาน คติธรรม ให้คุณค่าด้านมรดกวัฒนธรรม ตำนาน ช่วยสะท้อนความเป็นอยู่ของท้องถิ่นศาสนาประเพณี อาหารการกิน ตลอดจนการเล่น (Kalumpad, 2531: 4) วรรณกรรมจึงเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์ ชาติที่เจริญแล้วทุกชาติจะต้องมีวรรณกรรมเป็นของตัวเอง และวรรณกรรมจะมีมากหรือน้อย ดีหรือเลวก็แล้วแต่ความเจริญของงานแห่งจิตใจของชนในชาตินั้น ๆ วรรณกรรมเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า ชาติใดมีความเจริญทางวัฒนธรรมสูงแค่ไหนและยุคใดมีความเจริญสูงสุดยุคใดมีความเสื่อมทรมลง เพราะฉะนั้นวรรณกรรมแต่ละชาติ จึงเป็นเครื่องชี้วัดได้ว่า ยุคใดจิตใจของประชาชนในชาติ มีความเจริญหรือเสื่อมอย่างไร (Wongkul, 2540 : 1)

วรรณกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้นเริ่มจากท้องถิ่นต่าง ๆ ก่อน เช่น ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แล้วรวมกันเป็นวรรณกรรมระดับชาติ จึงกล่าวได้ว่า วรรณกรรมท้องถิ่นคือที่มาของวรรณกรรมระดับชาติ วรรณกรรมท้องถิ่น หมายถึง ผลผลิตทางภูมิปัญญาของนักปราชญ์ ผู้รู้พื้นบ้าน สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคม บันเทิง สาระความรู้ คติสอนใจ มีทั้งวรรณกรรมมุขปาฐะ เช่น นิทานพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้าน ปริศนาคำทาย ถ่ายทอดผ่านรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง เมื่อมีการจดบันทึก จึงกลายเป็นวรรณกรรมลายลักษณ์อักษร คือการนำมุขปาฐะมาจดบันทึก เช่น ตำนาน นิทาน คำสอนต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นบทในการ ขับ อ่าน แสดงแพร่กระจายไปเรื่อย ๆ เรื่องก็ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม ภูมิศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณีของแต่ละภูมิภาค จนเป็นมรดกทางวัฒนธรรม วรรณกรรมท้องถิ่นย่อมสัมพันธ์กับฉันทลักษณ์และชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมของท้องถิ่นนั้น ๆ และส่งอิทธิพลให้กับสังคมต่อไป

คำว่า เป็นวรรณกรรมล้านนาที่มีคุณค่าทางด้านภาษา แสดงออก ถึงภูมิปัญญา สะท้อนวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ วัฒนธรรม และคตินิยมด้านต่าง ๆ แต่ในปัจจุบันคำว่าไม่ค่อยได้รับความสนใจจากคนรุ่นใหม่เท่าที่ควร ดังนั้น จึงต้องหาแนวทางในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และสืบทอดให้ดำรงคงอยู่ต่อไป ดังนี้

1. กระตุ้นให้เด็ก เยาวชน คนรุ่นใหม่ และผู้สนใจทั่วไปตระหนักและเห็นคุณค่าความสำคัญของคำว่า

2. สนับสนุนให้มีการเรียนการสอนในโรงเรียน เช่น จัดให้เป็นหลักสูตรสอนเสริมสำหรับโรงเรียนในท้องถิ่นภาคเหนือ

3. ส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาจากคำว่า เช่น จัดให้มีมุมสืบค้นในห้องสมุด

4. เปิดให้มีเวทีเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เช่น จัดให้มีการประกวดการแต่งคำ หรือประกวดเล่าคำระหว่างกลุ่ม/ชมรม/โรงเรียน เป็นต้น

5. สร้างและขยายเครือข่ายให้มีมากขึ้น เช่น จัดตั้งชมรมคนรักคำประจำหมู่บ้าน/ชุมชน/โรงเรียน แล้วขยายออกไปเรื่อย ๆ

6. สร้างองค์ความรู้ใหม่โดยคนที่มีความรู้อยู่แล้วและนำมาประยุกต์ให้เหมาะสมกับยุคสมัยในปัจจุบัน เช่น นำเนื้อหาวิชาในหลักสูตรมาแต่งเป็นคำเพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ ซึ่งนอกจากเด็กก็จะได้รับเนื้อหาทางวิชาการแล้ว ยังเป็นการฝึกอ่านฝึกแต่งคำทางอ้อมอีกด้วย

7. ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ทางสื่อที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายอย่างต่อเนื่อง เช่น วิทยุชุมชน อินเทอร์เน็ต

สรุป คำเป็นวรรณกรรมล้านนาที่มีคุณค่าทางด้านภาษาถิ่น แสดงออกถึงภูมิปัญญา สะท้อนวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ วัฒนธรรม และคตินิยมด้านต่าง ๆ รวมทั้งยังแสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ ส่งเสริม และสืบทอดให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมไปยังรุ่นลูกหลานต่อไป

พระยาพรหมโวหาร เป็นนักกวีที่มีความสามารถในการแต่งคำ เป็นกวีที่มีสมองไวเฉียบแหลม เป็นปฏิภาณกวี มองเห็นอะไรก็พูดออกมาเป็นคำประพันธ์ไปหมด ดังครั้งหนึ่งเมื่อพระยาพรหมโวหารรับราชการอยู่ในสำนักของเจ้าหลวงลำปาง และได้ติดตามพ่อเจ้าหลวงลำปางไปคุมราษฎรตีฝาย (ตอกหลักซ่อมทำนบกั้นน้ำ) ที่แม่น้ำวัง บังเอิญพระยาโลมาวิสัยซึ่งเป็นอาจารย์คุมบิรารถอแพล่องน้ำมา ภายในแพนั้นบรรทุกกล้วย อ้อย เป็ด ไก่ และหมูมาหลายตัว เจ้าหลวงลำปางเห็นเข้าจึงถามพระยาพรหมโวหารว่า นั้นพระยาโลมาวิสัยใช่หรือไม่ และให้ถามเขาว่าเอาอะไรมาแล้วจะไปไหน พระยาพรหมโวหารจึงได้เอ่ยถามในลีล่านักกวีเป็น กะโลง (โคลง)

๔ ห้อง และ ๓ ห้อง และพระยาพรหมโวหารจะเข้าวัยชราแล้วก็ตาม ท่านก็ยังมียารมณดีและมองโลกในแง่ดีเสมอ ในเชิงกวีก็ยังเฉียบแหลมมีปฏิภาณว่องไวอยู่ จะเห็นว่าเมื่อครั้งแม่เจ้าทิพย์ไกรสร หรือ ทิพย์เกษร ได้ประทาน “แอ็บหมาก” (กล่องสำหรับใส่หมากพลูหรือล่วมหมาก) ให้เป็นรางวัล ในสมัยนั้นขุนนางในราชสำนักเวียงฟิงมักจะ มี “แอ็บหมาก” เป็นเครื่องประดับเกียรติยศ เมื่อพระยาพรหมโวหารได้รับแอ็บหมากรางวัลแล้ว แต่ยังไม่ได้รับใช้คอยถือแอ็บหมากให้ จึงทูลเป็นคำวก้อม (คำวสัน) ว่า “มีแอ็บไว้ เหมือนทุ (พระสงฆ์) มีหวิ เพิ่นมีตัวมี เอาไปบ่ได” (แอ็บ หมายถึง กล่องสำหรับใส่หมากพลู) ซึ่งทำให้เจ้าแม่ทิพย์ไกรสรต้องประทานเด็กรับใช้ให้พระยาพรหมโวหารอีกคนหนึ่ง พระยาพรหมโวหารรับราชการมาด้วยความโปรดปรานของเจ้าชีวิตอ้าว และชยายเรื่อยมาจนถึงแก่กรรมด้วยโรคชราเมื่ออายุได้ ๘๕ ปี ในวันเสาร์ขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือน ๗ เหนือ ตรงกับ พ.ศ. ๒๔๓๐ ซึ่งเป็นวันมหาสงกรานต์พอดี

คำว่า หรือ คร่าวสืบทพระยาพรหมโวหาร เป็นบทประพันธ์ที่พระยาพรหมโวหารเขียนถึงคนรักที่ชื่อศรีชม ซึ่งได้หนีจากเมืองลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ไปอยู่กับญาติ ๆ ที่เมืองแพร่ เป็นลักษณะของการพรรณาถึงรำพึงรำพันถึงความรัก ความห่วงหาอาลัย ความอาวรณ์หาคนรัก เป็นวรรณกรรมท้องถิ่นอาณาจักรล้านนาที่ถ่ายทอดจินตนาการและแสดงออกซึ่งศิลปะอันประณีตงดงาม มีสอดแทรกหลักธรรมคำสอนไว้ทุกวรรคตอน เป็นวรรณกรรมที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย มีอิทธิพลต่อคนในท้องถิ่นจนคนร่วมสมัยนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ อิทธิพลด้านสังคม ทำให้คนสมัยนั้นจะพูดอะไรก็เป็นคำคำคำเครือ (พูดล้องจ้องกัน) เช่น การขบร้องเกี้ยวสาวที่เรียกว่า “บทอุสาว” การขบลำนัจอัย เป็นต้น อิทธิพลด้านความเชื่อ ทำให้คนในสมัยนั้นเชื่อว่าคนที่พูดเป็นคำคำคำเครือคือคนที่ฉลาดมีสติปัญญาดี สามารถเป็นผู้นำของครอบครัวได้ดี ฯลฯ และอิทธิพลด้านการปกครอง ทำให้เกิดการศึกษาเรียนรู้ของคน เพื่อจะสอบเข้าเป็นข้าราชการในราชสำนักเพื่อเข้าไปชนชั้นปกครองในอนาคต และมีการหลักธรรมคำสอนสอดแทรกอยู่ในเนื้อหาสาระของวรรณกรรมเรื่องนี้อย่างมากมาย แม้แต่ในสังคมวรรณกรรมเรื่องนี้ก็ให้คุณค่าทางสังคมอย่างมากมายเช่นกัน เช่น การนำฉันทลักษณ์ไปแต่งเป็นคำวธรรมสำหรับสอนประชาชนแต่งเป็นคำวก้อม (สัน) สอนลูกหลาน เช่น ปูสอนหลาน ทั้งประเภทวาคือวรรณกรรมที่ใช้วิธีการถ่ายทอด หรือสื่อสารต่อกันด้วยภาษาพูด โดยการบอกเล่าสู่กันฟัง

³ คำว่าคำว ภาษาล้านนาเขียนเป็นอักษรธรรม เมื่อเทียบกับอักษรภาษาไทยกลางจะตรงกับคำว่า “คร่าว” แต่ไม่เป็นที่นิยมของคนในล้านนา เนื่องจากคำว่าคร่าวในภาษาไทยกลางหมายถึง ลาง ๆ ไม่ชัดเจน คนล้านนานิยมอ่านว่า คำว ในงานวิจัยชิ้นนี้จึงจะใช้คำว่า คำว เพื่อตรงกับสำเนียงของคนล้านนา

การสนทนาซักถาม การอบรมสั่งสอน รวมถึงการขับร้องเป็นท่วงทำนองต่าง ๆ ได้แก่นิทาน บทเพลง เช่น อ้าจ้อยและซอ ภาษา ล้านวน คำพังเพย หรือคำคมต่าง ๆ ปริศนาคำทาย คำเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาว หรือกำอู้บ่าวสาว หรือ กำถั่วกำเครือ เป็นต้น และประเภทลายลักษณ์อักษร คือวรรณกรรมที่ใช้ถ่ายทอดหรือสื่อสารต่อกันด้วยภาษาเขียน โดยมีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร วรรณกรรมพื้นบ้านภาคเหนือในอดีตมักจะบันทึกด้วย อักษรธรรม และตัวอักษรฝักขาม มีเนื้อหาและรูปแบบของคำประพันธ์ที่หลากหลาย เช่นวรรณกรรมร้อยแก้วและวรรณกรรมร้อยกรอง คือ โคลง ร่าย และคำว หรือคำวซอ เป็นต้น

ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า วรรณกรรมคำสืบทพระยาพรหมโวหารเป็นวรรณกรรมที่ควรค่าแก่การสืบสาน อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ โดยการนำเนื้อหาและหลักฐานที่แฝงอยู่ บทควา้นนั้นออกมาเผยแพร่ให้ประชาชนในยุคปัจจุบันได้รับรู้รับทราบ และเป็นคติสอนใจให้ประกอบความดีเพื่อสังคมต่อไป ผู้วิจัยจึงเห็นว่ามีความจำเป็นที่ต้องทำการวิจัยเรื่องนี้เพื่อนำหลักฐาน คำสอนใจต่าง ๆ เหล่านั้นออกมาให้สังคมได้นำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันอันจะนำไปสู่ความสันติสุขของสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเนื้อหาในวรรณกรรมล้านนาคำสืบทพระยาพรหมโวหาร
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักฐานที่ปรากฏในวรรณกรรมล้านนาคำพระยาพรหมโวหาร
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์อิทธิพลของวรรณกรรมคำสืบทที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวล้านนา

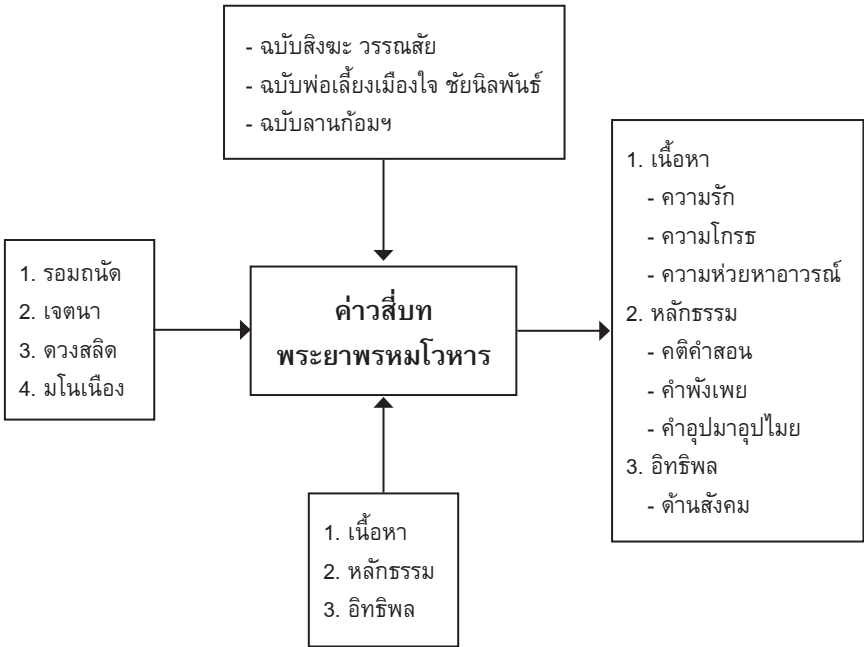
เครื่องมือและวิธีการศึกษาวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิจัยเชิงเอกสาร ซึ่งรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ ตำรา เอกสาร ใบลาน คัมภีร์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคำสืบทพระยาพรหมโวหาร และคำอื่น ๆ และใช้ผู้มีความชำนาญในการอ่านภาษาล้านนา แปลเป็นภาษาไทยกลาง เพื่อใช้ในการศึกษาวิเคราะห์วิจัย ซึ่งมีเอกสารคัมภีร์ใบลาน พัสสาใช้ในการศึกษาเปรียบเทียบเนื้อหาต้นฉบับจำนวน 3 ฉบับ ได้แก่ ฉบับตรวจชำระโดย สิงฆะ วรรณสัย ฉบับพ่อเลี้ยงเมืองใจ ชัยนิลพันธ์ ร้านประเทืองวิทยา และฉบับลานก้อมของทวี่ สว่างปัญญากร ที่มอบให้ อุดม รุ่งเรืองศรี

จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลจากเนื้อหาของคำวทั้ง 356 บท จากบทรอมณัด 80 บท เจตนา 62 บท ดวงสลิต 100 บท และมโนเนื่อง 114 บท เพื่อวิเคราะห์หาหลักธรรมคำสอน คำพังเพย คติคำคมต่าง ๆ ที่ปรากฏในเนื้อหาของคำวสี่บทดังกล่าว

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่องนี้ มีดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัย พบว่า พญาพรหม หรือ พญาพรหมโวหารท่านมีเชื้อสายทางตระกูล "เจ้าเจ็ดตน" ซึ่งเป็นลูกหลานของทิพย์ช้างวีรบุรุษแห่งเขลางค์นครบิดาของพญาพรหมชื่อแสนเมืองมา เป็นผู้รักษากุญแจคลังหลวงของเจ้าลำปางหลวง มารดาชื่อเพ็ง หรือ เป้ง เดิมพญาพรหมชื่อ พรหมมินทร์ เกิดที่ลำปาง พ.ศ. 2345 ปีมะจิดวาศก (จ.ศ.) 1164 ที่บ้านในตรอกตรงข้ามวัดใต้ดำรงธรรม พรหมมินทร์

ได้ศึกษาอักษรภาษาที่วัดสิงห์ชัย และต่อมาเมื่ออายุ 17 ปี ก็บรรพชาที่วัดนั้นเอง มีอาจารย์ชื่อพระอุปนันทโทเถระ ซึ่งท่านรักใคร่เอ็นดูลูกศิษย์มาก เนื่องจากความเป็นเด็กฉลาดเฉลียวหลังจากอุปสมบทเป็นภิกษุได้สามพรรษา พระอาจารย์อุปนันทโทเถระ จึงได้นำไปฝากไว้ในสำนักของพระอาจารย์ปิ่นตา วัดสุขมัยน์ หรือวัดสุขชะหมื่น เมืองเชียงใหม่ (ปัจจุบันอยู่ในบริเวณวัดเจดีย์หลวง) หลังจากอยู่เชียงใหม่ได้ประมาณ สามปีจึงลาพระอาจารย์กลับไปนครลำปางและต่อมาก็ลาสิกขาบท เมื่ออายุประมาณ 25-26 ปี⁴ โดยก่อนลาก็ได้แต่งคำว่ "ใคร่สึก" (อยากจะสึกจากสมณเพศ) ขึ้นเพื่อลา อาจารย์และอุบาสกอุบาสิกา ในยุคนั้นมีกวีที่มีชื่อเสียงโด่งดังคือพระยาโลมาวิสัย ซึ่งเป็นอาลักษณ์ในราชสำนักนครลำปาง พระยาโลมาวิสัยนั้นเป็นเพื่อนสนิทของแสน เมืองมาบิดาของพรหมินทร์ เมื่อแสนเมืองมาผู้บิดาเห็นว่าพรหมินทร์บุตรชายที่สึกจาก พระมาแล้วมีลักษณะเป็นกวี จึงนำ "หนานพรหมินทร์" บุตรชายไปถวายตัวเป็น มหาดเล็กของเจ้าหลวงวรญาณรังษี ผู้ครองนครลำปาง เจ้าหลวงนครลำปางจึงได้ให้ พรหมินทร์ไปฝึกงานแผนกอาลักษณ์กับพระยาโลมาวิสัย ครั้งนั้นพระยาโลมาวิสัยแต่ง คร่าหงส์มาคำขึ้น และได้นำขึ้นถวายเจ้าหลวงลำปาง เจ้าหลวงลำปางโปรดให้ตรวจ ชำระอีกครั้ง และได้โปรดให้พรหมินทร์เข้าร่วมตรวจชำระด้วย ในระยะนี้พรหมินทร์ ได้เริ่มแสดงความเป็นปฏิกานกวีของตนออกมา โดยกราบทูลและกล่าวโต้ตอบหน้า พระที่นั่งด้วย "กะโลง" (โคลง) และคำว่ก้อม (คำว่สั้น) ซึ่งเจ้าหลวงวรญาณรังษี ทรงโปรดมาก จึงแต่งตั้งให้พรหมินทร์เป็น "พระยาพรหมโวหาร" กวีประจำราชสำนัก ของเจ้าหลวงวรญาณรังษี เจ้าผู้ครองนครลำปาง พระยาพรหมโวหารจึงเริ่มเป็นที่รู้จักกันทั่วไปตั้งแต่บัดนั้น สำหรับคำว่สืบทพระยาพรหมโวหาร มีสืบทใหญ่ ๆ และมี 356 บทย่อย บทที่ 1 ชื่อว่า รอมถนัด หมายถึงการรวมตัวของความทุกข์ที่เกิด ขึ้นแล้ว เป็นการทรงจำอย่างขึ้นใจไม่มีวันลืมเลือน มีบทย่อยภายในทั้งหมด 80 บทคำว่ เป็นการพรรณนาถึงความรัก ความห่วงหาอาวรณ อาลัยรักคนรักที่ชื่อชม หรือศรีชม (ภาคเหนืออ่านว่า จม หรือศรีจม) บทที่ 2 เจตนาหมายถึงการตั้งใจที่จะทำ ตั้งใจที่จะให้คนอื่นคนหนึ่งได้น้อมระลึกถึงอดีตที่หวานชื่น มีบทย่อยภายในทั้งหมด 62 บท เป็นการพรรณนาถึงคุณงามความดีของคนรัก และของตนเองที่มีต่อกันใน ระหว่างที่อยู่ด้วยกัน บทที่ 3 ดวงสลิด หมายถึง ดวงจิตที่ผูกพันกับความรักความหลัง ด้วยความหวังที่จะให้คนรักกลับมาอยู่ด้วยกันอีกครั้ง ด้วยรักและความหลังอันสุดดีมี มีบทย่อยภายในทั้งหมด 100 บท และบทที่ 4 มะโนเนื่อง หัวใจห่อเหี่ยว เหลืองคล้าย

⁴ อุดม รุ่งเรืองศรี, คำสืบทฉบับนำเสนอสอบทาน และคำจ่มพระยาพรหมโวหาร สอบทาน ปวีรบรรด และจัดทำคำแปล : อุดม รุ่งเรืองศรี, (เชียงใหม่, สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัย เชียงใหม่, ม.ป.ป.), หน้า 207.

ต้องกลัวที่ใกล้จะตาย ความหมดหวัง ความสิ้นหวังที่จะได้อยู่กับศรีชมคนรัก
มีบทคำว่าย่อยภายในทั้งหมด 114 บท

หัวข้อที่ค้นพบ	เนื้อหาและความหมาย
หลักกรรม	- เหมือนหมูไม่เมื่อลมตีไกว มาไหวหวั่นเพือน กระเทือนจิตด้าน หมายถึง การเปรียบเทียบเปรียบเทียบใจของผู้หญิงว่า เหมือนกับต้นไม้เมื่อถูกลมตี จะกวัดแกว่งไปทั้งต้น มีไผ่แกว่งไกวแต่เฉพาะใบ ฉันทาใจของนางก็เป็นเช่นนั้น ทำให้คนรอบข้างหวั่นไหวไปด้วย - ถ้วยและช้อน เครื่องครัวสงสาร บิมีวิญญาน ยังรู้ถูกต้อง พัดฟอกกัน เสียงตั้งขังข้อง แหวแตกในล้นชด หมายถึง ถ้วย ช้อน ซึ่งเป็นสิ่งของที่ไม่มีวิญญาน อยู่ด้วยกันตลอดแต่ก็ยังมีการกระทบกันทำให้แตกร้าวได้ ดังนั้นอย่าถือสาคนเราอยู่ด้วยกันย่อมผิดเถียงกันบ้างเป็นธรรมดาของมนุษย์ ฯลฯ
คติคำสอน	- โทษมีสังน้องจิงซิงซัง ป่หวังผ่อหน้า หมายถึง คนเราไม่มีความผิดหรือโทษใด ทำไม่ต้องเกลียดชังกัน เมื่อมีเหตุการณ์ใด ๆ เกิดขึ้น ควรพูดจากันเหตุผล ไม่ใช่หลบหลีกหนีหน้าหายไป - หล้าพร่องเขา เมายาผื่นเหล้า ฟื่นเต่าเมาลม หมายถึง คนอื่นเขาเมาเหล้าสุรา แต่ตัวเองเมาลม กล่าวคือ ทำให้ขาดสติ สอนให้รู้ว่า “ความรักทำให้คนลืมนสติ ขาดสติ เหมือนคนที่เมาสุรา ยาเสพติด” - การบ่กิน บ่จางยู่ยันบ่ตดฮากตันงูนอน หมายถึง สิ่งใดที่เราไม่ชอบไม่พอใจแล้ว ใคร ๆ ก็ไม่สามารถที่จะยัดเยียดให้เราได้ - ปากว่าแต่ ใจนายบ่ตำมฟูเอางาม น้ำใสช่วยหน้า หมายถึง ปากพูดอีกอย่าง ใจคิดอีกอย่างหนึ่ง ปากกับใจไม่ตรงกัน ฯลฯ
คำพังเพย	- บ่ถ้ามีเกลือ หินสั่มย้อมเนื้อสีหากเข้ม แดงงามบ่เปลื่องมาดเจ็กดินไฟ หมากขาม สีหากดิงงาม แดงงามอยู่เบ้า หมายถึง ของดีย่อมมีติดอยู่ในตัวของมันเอง - ปากหวาน กันสั่ม ตรงกับ ปากปราศัย น้ำใจเฉือดคอก หมายถึง การพูดที่ปากกับใจไม่ตรงกัน คือต่อหน้าพูดจาไพเราะ พูดดี แต่ในใจหรือการปฏิบัติตรงกันข้ามกับคำพูด หรือคำพังเพยที่ว่า “หน้าซื่อใจคด” ฯลฯ
คำเปรียบเทียบคำอุปมาอุปไมย	- มาทอดตมตัว ไฟไ่วเสียจ้อย เหมือนเป็นตุ้มคายหมากเคี้ยว หมายถึง การเปรียบเทียบของที่กินแล้วทิ้ง ไม่ไยดี เช่นกินหมากเมื่อกลิ่นกินน้ำหมดแล้วก็คายทิ้งหมากทิ้งโดยไม่ไยดีเลย - หัวใจหญิงเหมือนพิณพาทย์ม้อง พิพาทย์แก้ว เกร็หมายถึง เป็นคนใจง่าย เชื่อคนง่าย ผู้หญิงนั้นหัวน้ใจง่าย เหมือนกับกระนาด พิณพาทย์ เกร็ เมื่อมีคนมาต่อยตี หรือถูกลมพัด ฯลฯ

ส่วนการวิเคราะห์หลักธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมล้านนาคำสืบทพระยาพรหมโวหาร พบว่า มีทั้งหลักธรรมคำสอน คำพิยเพย คติคำคม คำเปรียบเปรยอุปมาอุปไมย เช่น

หัวข้อที่ค้นพบ	เนื้อหาและความหมาย
สุภาษิต	- ใครยกย้ายย้ายไต่ตวยตามสายหื้อถึงเจตนาที่เมืองแพร่หื้อก็ความกลัว เป็นมัวเมฆต้องเหมือนศรีจิมฟอง หากรู้ หมายถึง จะตามไปหานางศรีชมที่เมืองแพร่นั้นไปไม่ได้ เพราะมีอาชญาหลวงจะลงโทษอยู่ไปเมื่อใดก็ตาย เมื่อนั้น นั่นคือ “ไม่มีใครรักคนอื่น มากกว่าตัวเอง” ตรงกับพุทธสุภาษิตที่ว่า “นตฺถิ อุตฺตมํ เปมํ. ความรัก (อื่น) เสมอด้วยตนไม่มี - เต็มไปเทศท่องนครสายสินธุ์ถึงแดนดินเชิงใหม่แก้วกว้างน้องจักติดตาม ที่แพ่งแพ่งข้าง ต่างไปไซเฝ้าเชื้อ หมายถึง นางศรีชมจะติดตามพระยาพรหมไปทุกแห่งจะเคียงข้างไปตลอด แม้จะไปนครลำปาง หรือเชิงใหม่ก็จะตามไป โดยถือว่าไปเชื่อมสัมพันธ์กับญาติๆ ของพระยาพรหม ตรงกับหลักธรรมที่ว่า “วิสาสา ปรมา ญาติ. ความคุ้นเคยเป็นญาติอย่างยิ่ง - จุส่วยเพี้ยกั๋นน้องใจจ้าง ล่อลวงพราง หื้อวางคว่างถึมค้ำรักเรา เป็นเกลียวแห่งหลิมมาจ้งตดพัน บั่นม้าง หมายถึง การยุแหย่ผัวเมียให้เกลียดชัง ตรงกับสำนวนภาษิตภาคกลางที่ว่า “ยุให้รั้า ต่ำให้รั้ว” ฯลฯ
คำคม	- ยามเมื่อรัก น้ำสั่มว่าหวาน ใจบ่เซยบาน น้ำตาลว่าสั่ม หมายถึง ตรงกับคำของท่านสุนทรภู่ที่กล่าวไว้ในนิราศทวารวดี ว่า “เมื่อยามรักน้ำผักก็ว่าหวาน ครั้นเนิ่นนานน้ำอ้อยก็กร่อยขมเหมือนคำพาลหวานนักมักเป็นลม แต่เขาชมกันว่าดีนี่กระไร - ฟีบมีปิ่นใส่ขันลูกหลัง แสงแอวเดิน ป่าเนื้อ หมายถึง ถ้ามีลูกปิ่นไม่เต็มรังปิ่นอย่าได้เข้าป่าล่าเนื้อ จะทำให้พลาดพลั้งได้ นั่นคือ ต้องเตรียมตัวให้พร้อมทุกด้านก่อนไปทำงานใด ๆ ตรงกับคำคมที่ว่า “ปิ่นบ่เต็มหลังอย่าไปเข้าป่า ฯลฯ

หลักธรรมคำสอน คติ คำคม เหล่านี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้หลายประการ อาทิ ใช้เทศน์บรรยาย อบรม สัมมนา เขียนติดต้นไม้ให้คนอ่าน เขียนเป็นหนังสือเผยแพร่ให้เป็นองค์ความรู้แก่ผู้สนใจ และนักเรียนนักศึกษา เป็นต้น

สำหรับด้านผลวิเคราะห์ อิทธิพลของวรรณกรรมคำสืบทที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวล้านนา พบว่า วรรณกรรมคำสืบทมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตชาวล้านนาใน 3 ด้าน คือ 1) มีอิทธิพลด้านสังคม ได้แก่ ด้านความสัมพันธ์ของคนในสังคม และด้านนันทนาการ เช่น งานประเพณีของหมู่บ้าน ชุมชน โดยมีการประกวดคำฮ่ำ (เล่าคำเป็นทำนองต่าง ๆ) ทำให้เกิดความสามัคคี ซอเรื่อง (เล่นในลักษณะของละครซอ) ให้ความ

สนุกสนานรื่นเริงบันเทิงใจ คำสอนลูกหลาน ทำให้ลูกหลานเป็นคนดีมีศีลธรรม ฯลฯ 2) มีอิทธิพลด้านความเชื่อ ได้แก่ อิทธิพลด้านความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เช่น คำธรรม เป็นคำสอนที่ประกอบด้วยบุคลาธิษฐาน ทำให้เกิดความเข้าใจง่ายแก่คนฟัง อิทธิพลความเชื่อทางด้านการปฏิบัติตนของผู้หญิง เช่น การตื่นนอนก่อนสามีและนอนที่หลังสามี เป็นต้น อิทธิพลด้านการปฏิบัติตนตามหลักธรรม เช่น ความเมตตา กรุณาต่อกัน ไม่เบียดเบียนกัน เป็นต้น อิทธิพลด้านความเชื่อทางพิธีกรรม เช่น การเรียกขวัญและพิธีกรรมขึ้นท้าวทั้งสี่ เพื่อให้อยู่เย็นเป็นสุข เจริญรุ่งเรือง และ 3) มีอิทธิพลด้านการปกครอง ได้แก่ อิทธิพลต่อการเป็นผู้นำแบบต่าง ๆ เช่น คนที่มีปฏิภาณไหวพริบดี ถือว่าเป็นคนเก่ง มีความรู้ความสามารถ ย่อมได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้นำของชุมชน หมู่บ้าน หรือประเทศชาติ เป็นต้น

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาวิเคราะห์หลักธรรม ที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสืบทพระยาพรหมโวหาร ได้พบประเด็นที่ควรอภิปรายผล ดังนี้

ประเด็นแรก ด้านหลักธรรมคำสอนที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสืบทนั้น พบว่า ส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะการเปรียบเทียบ เปรียบเปรย จนเป็นที่มาของคำคม ล้อเลียน คำพังเพย ล้อเลียน สุภาษิต ล้อเลียนเยาะเย้ยมากมาย ซึ่งคนที่ได้อ่านหรือได้ฟังเนื้อหาของคำ แล้วก็เก็บเอาประโยคเปรียบเทียบเหล่านั้นไปเป็นคติเตือนใจสอนใจ เช่น หัวใจหญิงเหมือน พิณพาทย์ฆ้อง พิพาทย์แก้วเกรี (หัวใจผู้หญิงไม่แน่นอน), คำรักน้อง หลุด ๆ ไหล ๆ ไหวดวยลมบ่สมว่าอ้าง (คำพูดหญิงเชื่อไม่ได้), ตุ่มผ้าลายหมาจิ้งเห่า คันกำเก่าจางผิดหัวกัน (การซัดซัดเรื่องเก่า ๆ ที่เคยบาดหมางกันมาพูด มักเป็นต้นเหตุให้ทะเลาะกัน) เป็นต้น

จากตัวอย่างดังกล่าวข้างต้น พบว่า เป็นลักษณะของคำเปรียบเทียบเปรียบเทียบเป็นส่วนใหญ่ แต่เป็นคำสอนใจที่ดีมากจึงมีคนคัดลอกเอามาเป็นคำพูดกันในที่สาธารณะชนต่าง ๆ จึงนับว่าในอดีตคำมีอิทธิพลต่อสังคมของชาวล้านนาไม่น้อย เมื่อพูดกันมากขึ้น ๆ ก็ทำให้คำเหล่านั้นกลายเป็นคำคม คติคำสอน และเป็นหลักปฏิบัติในการดำรงชีวิตของชาวล้านนา ไม่ว่าคนระดับในสมัยนั้นจะนิยมพูดกันเป็นคำเป็นเครือ กล่าวคือ พูดอะไรจะเป็นคำไปหมด ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่า คำมีอิทธิพลต่อสังคม ศาสนา และการปกครองของชาวล้านนาในอดีต ซึ่งสอดคล้องกับอุดม รุ่งเรืองศรี (Rungruang Sri, 2006: 213-214) ได้กล่าวไว้ว่า ครั้งหนึ่งเมื่อพระยาพรหมโวหารได้เดินทางไปกับพ่อค้าวัวต่าง เวลากลางวันอากาศร้อนจัดบังเอิญเดินผ่านสวนแดง

แห่งหนึ่ง พ่อคำทั้งหลายก็เข้าไปขอกินแดงแก่กระหาย แต่เจ้าของสวนเป็นนักเลงคำว พวกพ่อคำพูดไม่ถูกใจ เจ้าของสวนก็ไม่ให้ไล่ตะเพิดจากสวน พระยาพรหมจึงเข้าไป ขอบ้าง โดยกล่าวเป็นลีลาคำวก้อม (กลอนสั้น) ว่า “ออกพุทโธ แดงโมแม่บ้า หยั่งเป็น เครือดีหนวยนัก เป็นเครือหวนกัน หวนขึ้นจ่องจิก เป็นหนวยก้านถมดิน พอปั้นเข้าไร่ ซากก่าเหลือกิน เป็นหนวยถมดิน หล่อนเหลาะเปาะขวัน” เจ้าของสวนก็ตอบว่า “หนวย แต้บ้นัก ต่ำหลานหันไกล มั่นมีกำโบ ก่าจิก่าจอน” พระยาพรหมก็ต่อเป็นคำวก้อมไป อีกว่า “หมากแดงซากนก ซากหนูกินเหลือ หมากน้ำปล่ายเครือ บ่เหลือกาบ้า” เจ้าของ สวนชอบใจจึงตอบไปว่า “หมากแดงอยู่ต่ำ หมากน้ำอยู่สูง กันเปิงใจลูกกินเตื่อของ บ้า” พระยาพรหมจึงต่อคำว่า “ตะเติงเหยงหยังมาเปิงใจข้า ใครกินตึงหมากนอยหมาก น้ำ” เจ้าของสวนก็ตอบกลับทันทีว่า “กินลูกกิน ไปกลัวเสี่ยงซ้ำ ของม่อนข้าถมไป” พระยาพรหมจึงได้เรียกพ่อคำทั้งหลายเข้าไปกินโดยกล่าวเป็นคำว่า “มาเตื่อพีน้อง เลือกกินตามใจ เป็นหือบตาย เอานักบ่ได้”

ประเด็นที่สอง ได้แก่ อิทธิพลคำที่มีต่อศาสนา เป็นที่สังเกตว่า ชาวล้านนา จะนิยมการฟังเทศน์ฟังธรรมตามคัมภีร์ไบเบิล ไม่นิยมฟังเทศน์แบบบรรยาย จากการศึกษาวิจัย พบว่า คนล้านนาเชื่อว่าไบเบิลคือพระคัมภีร์ของพระพุทธศาสนา ซึ่งบันทึกด้วยอักษรธรรมล้านนาคือเป็นอักษรศักดิ์สิทธิ์ และยังเชื่อว่า พระธรรมเทศนา ที่พระสงฆ์นำไปเทศน์นั้นเป็นคำสอนที่มาจากพระโอษฐ์ ความศักดิ์สิทธิ์จะมีอยู่ในตัว ทำให้ประสบความสำเร็จตามปรารถนาได้ เช่น พระธรรมเทศนาเรื่องมหาวิบาก จะนิยมนำไปเทศน์ให้แก่คนป่วยหนักรักษาอย่างไรก็ไม่หาย เป็นเพราะกรรมวิบาก มาตอบสนอง จะหายก็ไม่หาย จะตายก็ไม่ตาย จึงนิมนต์พระเทศน์ธรรมมหาวิบาก ให้ฟัง ทำให้คนป่วยที่ได้ฟังนั้นได้พ้นกรรมวิบากถ้าถึงที่ตายก็จะได้ตายอย่างไร ธรรมดา ถ้ากรรมยังไม่หมดก็จะหายจากการเจ็บป่วย จะได้อยู่ใช้กรรมต่อไป จากผล การปฏิบัติดังกล่าวทำให้คนที่หมดอายุไขก็จะตายในทันทีที่มี ตายภายใน 3 วันก็มี บางคนก็หายจากการเจ็บป่วยเลยก็มี นั่นคือความเชื่ออย่างแน่นแฟ้นของคนล้านนา จนสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทยังมีความเชื่อเรื่องเหล่านี้อยู่ จะ พบเห็นได้จากงานศพในหมู่บ้านชนบท ถ้างานศพใดมีแต่การเทศน์บรรยาย ไม่นำคัมภีร์ธรรมเรื่องมหาวิบาก มาลัยโศดโลก นิพพานสูตร มหาอุลลนิพพานสูตร มาเทศน์จะทำให้เจ้าภาพไม่ค่อยสบายใจเท่าใด ต้องมีเทศน์ธรรมกลุ่มนี้คืนใดคืนหนึ่ง หรือต้องเทศน์ตลอดงานเลยก็มี จากความเชื่อดังกล่าวทำให้คนหนุ่มคนสาว ที่ไม่ได้เข้าวัดฟังธรรม ได้ฟังทำนองการเทศน์แบบล้านนาแล้วบอกว่าฟังไม่เข้าใจ ทำให้เทศน์บรรยายฟังง่ายกว่า รู้ความหมายด้วย รวมถึงคนต่างถิ่นด้วยเมื่อเข้าไป

ร่วมงานศพในพื้นที่ชนบทล้านนาก็มักจะตำหนิพระภิกษุที่เทศน์ว่า เทศน์แบบบรรยายไม่เป็นบ้าง ไม่มีความรู้แบบสากลบ้าง โดยไม่เข้าใจถึงวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่น ในขณะที่เดียวกันคนหนุ่มสาวที่เข้าไปศึกษาศุูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จะมีความรู้ ความเข้าใจในทำนองเทศน์แบบล้านนาได้ เพราะได้ฟังบ่อย ๆ และได้ซึบซาบเอาวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นเข้าไปด้วย ดังจะเห็นได้ว่า ปัจจุบันเยาวชนไม่น้อยที่สามารถขอได้ และได้รับการว่าจ้างจากเจ้าภาพงานต่าง ๆ เช่น งานปอยหลวง งานปอยข้าวสังข์ งานบวช เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับพระครูโสภณบุญญารัตน์ (Phrakhrusoponboonyaporn) หรือ หลวงปู่บุญทอง วัดโสภณารามเจ้าคณะอำเภอแมริม ซึ่งเป็นนักเทศน์ดังแห่งเมืองเชียงใหม่ ท่านเล่าเจ็ยคือนิทานสั้น ๆ แฝงคติธรรมไว้ว่า ครั้งหนึ่ง ผัวป่วยเรื้อรัง เมียประคบประหม่อมานานก็ยังไม่เห็นหาย จึงคิดหาอุบายให้ผัวหาย ทราบว่าถ้าได้ฟังธรรมมหาวิบากแล้ว ถ้าไม่ตายก็จะหาย จึงไปนิมนต์พระมาเทศน์ไบลานเรื่อง "มหาวิบาก" โดยนำธรรมไบลานผูกนั้นกลับบ้านไปก่อนพระ ตัวผัวเห็นเมียถือไบลานขึ้นเรือนมาก็กถามว่า "มึงเอาอะไรมา" เมียก็บอกว่า "ไปบูชาธรรมมาให้แก่ผัวนั่นแหละ จะได้หายเสียที" ผัวก็ถามอีกว่า "ธรรมอะไร" เมียก็ตอบว่า "ธรรมมหาวิบาก" ผัวได้ฟังดังนั้นก็ตกใจตะคอกใส่หน้าเมียว่า "อ้อ นี่มึงอยากให้กูตายละสิ นี่กว่ากูไม่รู้หรือ วันก่อนไอ้ลูกก็ตายเพราะฟังธรรมผูกนี้แหละ" ผลก็คือการเทศน์วันนั้นต้องระงับไป ส่วนตัวผัวนั้นจะหายหรือตายท่านไม่ได้เล่าต่อ

ดังนั้น อิทธิพลของวรรณกรรมล้านนาไม่ว่าจะเป็นคำวกรรม คำขอ คำวก้อม มีอิทธิพลต่อสังคมล้านนาในอดีตอย่างมาก แม้ปัจจุบันคำวกรรม เช่น หงส์หิน จำปาสี่ต้น อุทธรา แสงเมืองหลวงถ้ำ ฯลฯ ยังเป็นที่นิยมเทศน์ นิยมฟังของชาวล้านนาในชนบททั้งเชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน น่าน แพร่ พะเยา โดยจะนิยมเทศน์ในเทศกาลเข้าพรรษาในทุกปี อันเป็นการสืบสานอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมของล้านนาไว้อีกประการหนึ่ง

แต่อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่า การจะสืบสานอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมล้านนาประเภทต่าง ๆ ไว้ได้นั้นต้องอาศัยความร่วมมือของหน่วยงาน องค์กร ในท้องถิ่น เช่น วัด สถานศึกษา เทศบาลตำบล (ทต.) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตำบล (อบต.) โดยจัดกิจกรรมส่งเสริมสนับสนุนให้กลุ่มที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทต่าง ๆ นั้นได้แสดงออกได้เสนอผลงานต่อสาธารณชนบ่อย ๆ อันจะเป็นการกระตุ้นให้เกิดความตระหนักในคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมล้านนา แล้วจะได้เป็นมรดกวัฒนธรรมที่ยั่งยืนต่อไปอย่างไม่มีวันสูญหาย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการศึกษาไปใช้

นอกจากหน่วยงาน องค์กร นำไปจัดทำเป็นยุทธศาสตร์เชิงนโยบายแล้ว ควรนำไปใช้ประโยชน์ดังนี้

1. วัด สถานที่ศึกษา สถานที่ท่องเที่ยว นำหลักธรรมคำสอนที่ปรากฏไปเขียนติดต้นไม้ มุมพักผ่อน เพื่อเป็นคติเตือนใจแก่ผู้ที่ได้พบเห็น
2. สถานีวิทย์ชุมชน ท้องถิ่น นำหลักธรรมคำสอนที่พบไปอ่าน ประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้ผู้ฟังให้นำไปปฏิบัติตามในชีวิตประจำวัน
3. ผู้วิจัย หน่วยงาน นำไปเผยแพร่ในอินเทอร์เน็ต เฟซบุ๊กไลน์ และสื่ออื่น ๆ เพื่อเชิญชวนผู้ที่พบเห็นนำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษา วิจัยเรื่องการวิเคราะห์เนื้อหาและหลักฐานที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสืบทของพระยาพรหมโวหาร นั้น ควรนำผลการวิจัยไปเป็นนโยบายส่งเสริมสนับสนุนดังนี้

1. หน่วยงานต้นสังกัดของนักวิจัยควรนำเสนอต่อกระทรวงวัฒนธรรม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมนำไปเป็นข้อมูลในการอนุรักษ์ สืบสานมรดกของชาติ
2. หน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ควรนำไปจัดทำยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ในการส่งเสริม อนุรักษ์

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป

สำหรับในการทำวิจัยในครั้งต่อไป ควรทำในเรื่องต่อไปนี้

1. เรื่อง ปรากฏณ์ล้านนาด้านต่าง ๆ
2. เรื่อง วิเคราะห์หลักฐานที่ปรากฏในวรรณกรรมคำธรรมต่าง ๆ

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัยเรื่อง วิเคราะห์เนื้อหาและหลักฐานที่ปรากฏในวรรณกรรมล้านนาคำสืบทพระยาพรหมโวหาร นั้นเกิดขึ้นได้เนื่องจากผู้วิจัยมีความสนใจในวรรณกรรมประเภทนี้เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว และถือว่าคร่ำเป็นมรดกอันล้ำค่าของชาวล้านนา เพื่อเป็นการอนุรักษ์ ฟื้นฟูและส่งเสริมให้มรดกอันล้ำค่าดังกล่าวยังคงอยู่สืบไป

ดังนั้น งานวิจัยเรื่องนี้จึงเป็นการศึกษาวิจัยเพื่อนำหลักธรรมคำสอน คติ คำคม ที่แฝงอยู่ในวรรณกรรมคำวีสืบท พระยาพรหมโวหารออกไปเผยแพร่ ให้ประชาชนยุคปัจจุบันได้ทราบเพื่อนำไปเป็นแนวปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

งานวิจัยนี้สำเร็จลงด้วยดีเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยจึงขอขอบคุณ อาจารย์กำพล สุกันโท Mr. John Golding และผู้ช่วยศาสตราจารย์ประกอบ อยู่ชม บุญ ที่ได้ช่วยอนุเคราะห์ ตรวจสอบ/ทานอักษรที่เกี่ยวข้องกับภาษาอังกฤษทุกขั้นตอน ขอขอบคุณคณะพระเถระ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ครูผู้สอนภาษาล้านนา ผู้บริหาร โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจังหวัดเชียงราย ประชาชนผู้สนใจทั่วไป ที่ได้ให้โอกาสแก่ผู้วิจัยได้ทำงานวิจัยอย่างมีคุณค่า สามารถเป็นประโยชน์แก่ท้องถิ่น ในเชิงพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมต่อไป จึงขอขอบคุณ อนุโมทนาไว้ ณ โอกาสนี้

References

- Kalamphad, A. (1988). **Quotes of Lanna (คำคมแห่งล้านนา)**. Chiang Mai: Pratuangwittaya..
- Karnjanajaree, N. (1998). **Dararussamee (ดรรชนี)** (4th ed.). Chiang Mai: Suriwongbook Center.
- Lersphiriyakamol, P. (1973). **Folklore (คติชาวบ้าน)**. Bangkok: Mitnarakarnpim.
- Muangyong, S. (n.d.). **Phrayapromwoharn History (ประวัติพระยาพรหมโวหาร)**. Art, poetry Lanna Heritage, Wat poukpia Tipnetra rd., Chiang Mai.
- Phayomyong, M. (1984). **Thai Lanna Culture. (วัฒนธรรมล้านนาไทย)**. Bangkok Office of the National CultureCommision.
- Promwijit, P. (n.d.). **Poet Lanna : Phrayapromwoharn (กวีเอกล้านนา : พระยาพรหมโวหาร)**. Chiangmai: Faculty of Humanities Chiang Mai University.
- Rungreangsri, U. (n.d.). **Woharn Lanna (โวหารล้านนา)**. Chiang Mai : Mingmuang Printing.
- Rungreangsri, U. (2003). **Lanna Literature. (วรรณกรรมล้านนา)**. (5th ed). Bangkok: The Thailand Research Fund.